

INNSENDT Denne artikkelen er ikke skrevet av en journalist i Agderposten, og er derfor ikke fri og uavhengig journalistikk. Artikkelen er i sin helhet laget av en ekstern bidragsyter. Vi har funnet innholdet interessant for våre lesere, og publiserer det derfor redigert og tilrettelagt av redaksjonen. Det betales ikke honorar for slike artikler.

3,37 kilo ubesudlet

I disse dager kappes landets arkiver, biblioteker og museer om å foreslå nye bidrag til Norges dokumentarv, den norske delen av UNESCOs Memory of the World-register. En soleklar kandidat bør i den sammenheng være Conrad Nicolai Schwachs håndskrevne originalmanuskript til «Erindringer af mit Liv»!

Ut av glemselen. I 1963 fikk Cappelen antikvariat i Oslo kloa i et stort manuskript som inneholdt Schwachs egne nedtegnelser – det inntil da ukjente verket «Erindringer af mit liv». Før manuskriptet kom for dagen i 1963 hadde det i en tid vært i privat eie i Halden. Hvor det hadde vært før den tid, vet vi ikke. Men det er grunn til å frykte at det aldri ville ha havnet i Arendal hvis ikke Cappelen antikvariat hadde tatt kontakt med Aust-Agder Arkivet da de oppdaget at 1/3 av innholdet omhandlet Schwachs liv i nettopp Arendal. Fylkesarkivar O. A. Aalholm hadde en utpreget bibliofil legning som i flere tilfeller allerede hadde bragt ham i kontakt med Cappelen antikvariat. Med penge støtte fra Arendal forsikringsselskap ble manuskriptet kjøpt inn til den nette sum av kr. 5000.

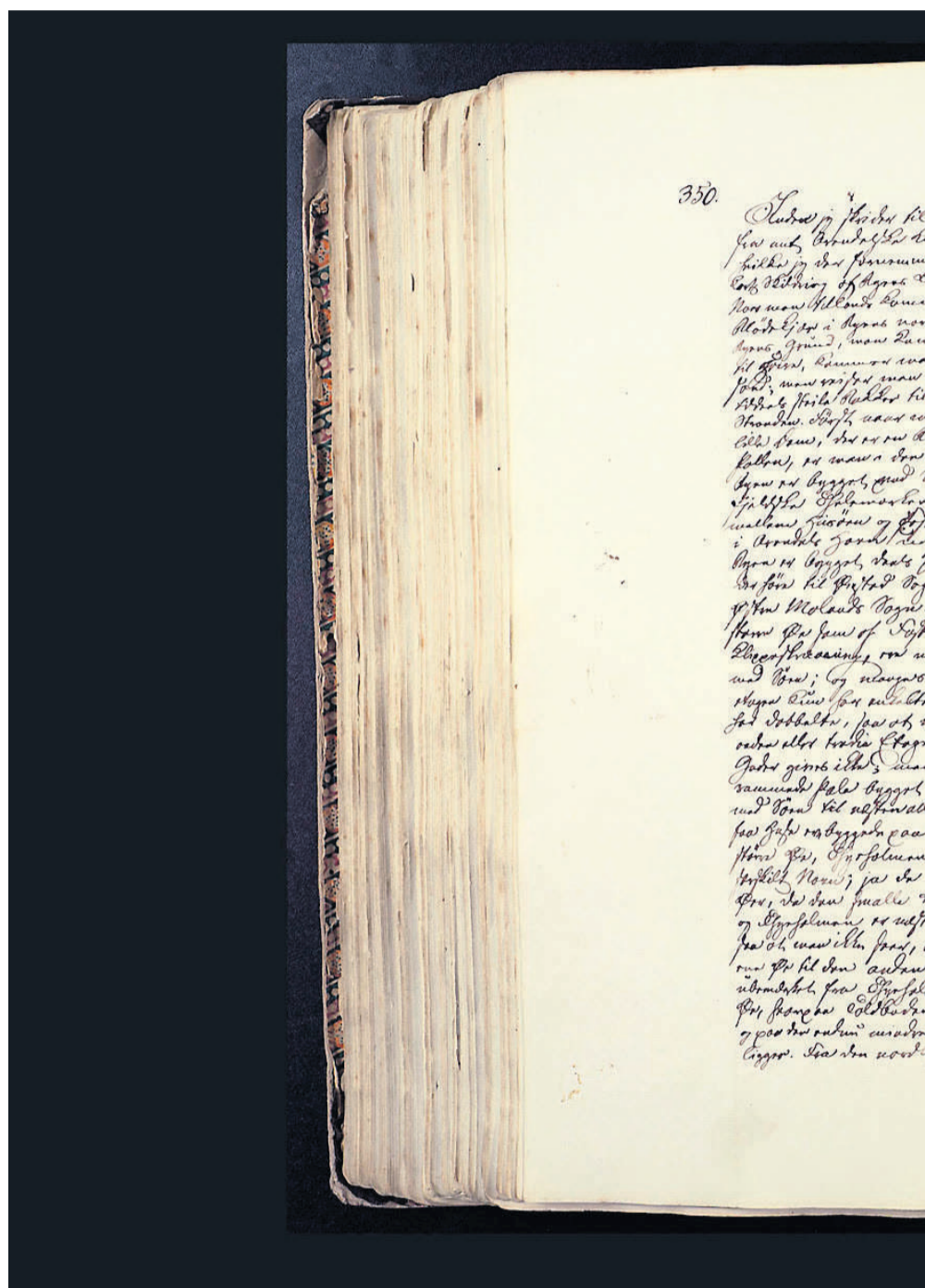
Fattet furore. Aalholm kastet seg over manuskriptet og det gikk nok fort opp for ham hvilken kulturhistorisk klasebombe han hadde fått i fanget. I omtalen i dagspressen kan man imidlertid spore en blanding av henrykkelse og nervøsitet. Dette var jo ikke mange år etter Myklesaken, og 60-tallet hadde enda ikke helt ristet av seg det puritanske spøkelset fra tiåret før. Og når det gjelder promiskuøse beskrivelser reker ikke Sangen om den røde rubin Schwach lenger enn til halvveis opp på leggen. Så da arkivets nye klenodium fikk behørig omtale i pressen stod underdrivelsene i kø: "Han var ikke så lite av en friskus, den unge stiftsoverretsprocurator, full av fornøyelige innfall,"

skriver Fædrelandsvennen. I Tiden heter det at Arendals innbyggere – "får en fargerik og grundig omtale" i manuskriptet, "som for øvrig er skrevet med lett penn; noe som gjør hans erindringer til interessant og levende lesning."

Men sensasjonen var i hvert fall et faktum – her hadde man helt nytt kildemateriale – og ikke bare til Arendals lokalhistorie. Også på nasjonalt plan var dette en kunnskapskilde som gjennom et svært personlig vitnesbyrd gikk til kjernen av norsk historie i tiårene før og etter 1814. På flere områder skulle manuskriptet endre den etablerte forståelsen av perioden. Men før det kunne gjøre det måtte det bli gjort tilgjengelig for et bredere publikum. I første omgang skjedde dette ved at manuskriptet i 1977 ble transkribert og mangfoldiggjort i så mye som fem eksemplarer. Et kvantesprang for schwachifiseringen av norreshistorien, men ennå var det langt igjen før verket kunne sies å være allment tilgjengelig.

Kultklassiker. Ettersom manuskriptet fikk økt tilgjengelighet begynte anekdoter fra verket å sive inn i avisartikler, lokalhistoriske publikasjoner og folks bevissthet generelt. I overgangen til 90-tallet begynte Arild Stubhaug å sysle med tanken om å få verket utgitt. Han fant sammen med Håvard Rem og Cato Litangen og star-

Det gikk nok fort opp for ham hvilken klasebombe han hadde fått i fanget

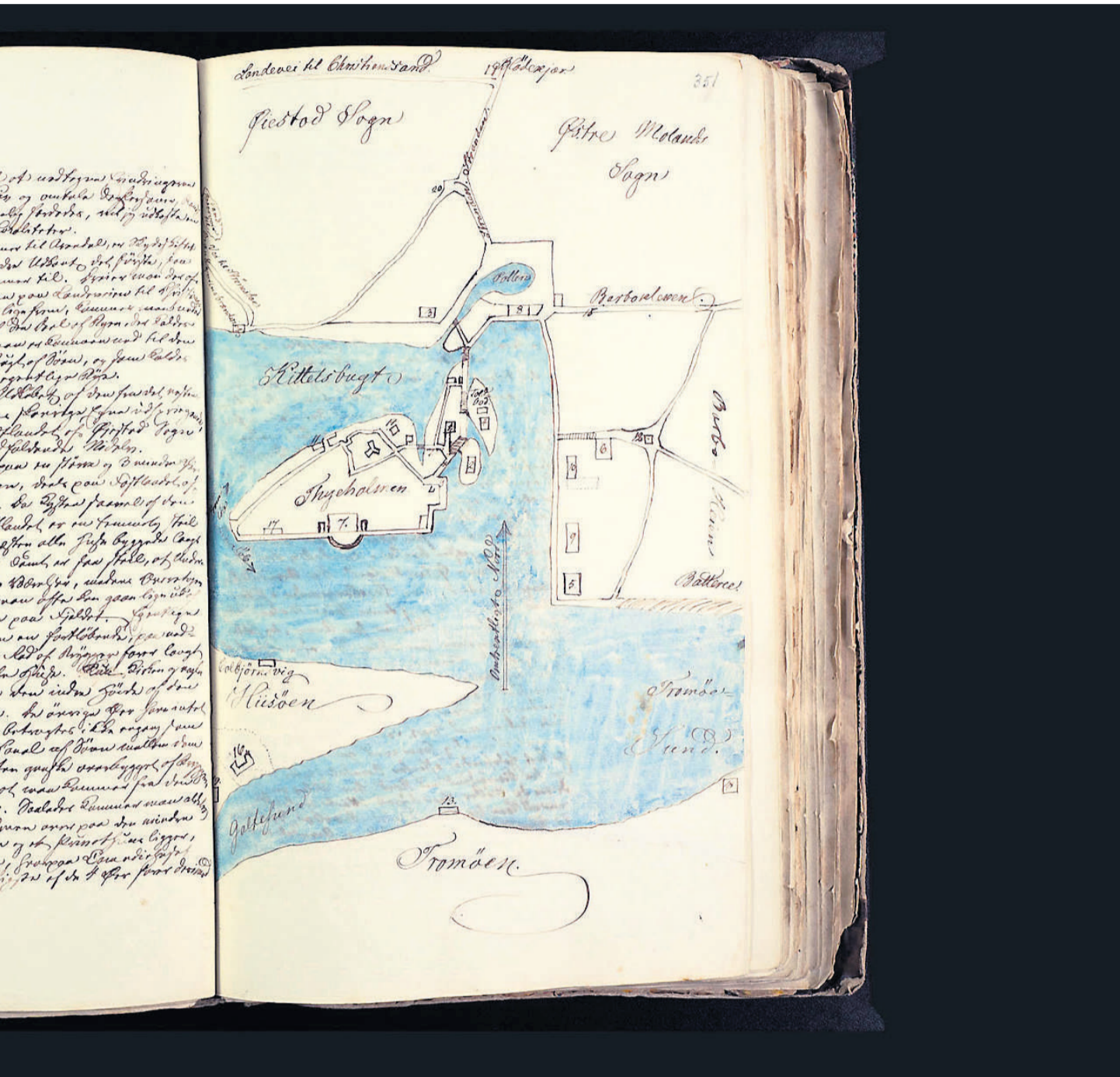
Et oppslag i manuskriptet til «Erindringer af mit Liv» som viser Schwachs karttegnning av Arendal

tet opp forlaget Kilden. En forestående utgivelse ble snart annonsert. Med dette fikk Schwach virkelig vind i seilene. Det ble skrevet avisartikler og på Tyholmen hotell kunne man til og med få med seg teaterstykket "God dag mitt navn var Schwach." Og så endelig - i 1992 ble Erindringene utgitt i et opplag på 1000 eksemplarer. Mottagelsen var enestående og boka høstet lovord i øst og vest.

At boka raskt fikk kultstatus viser seg blant annet ved at utgaven etter kort tid ble etterspurt mangelvare ved norske antikvariater. I 2008 kom verket derfor ut på ny i regi av KA forlag med Kamilla Aslaksen og Arild Stubhaug som redaktører. Ny forbedret utgave med tidligere feil rettet, og et noteapparat med forklaringer og redaksjonelle kommentarer.

Manuskriptet. Når manuskriptet ved spesielle anledninger hentes frem fra de klimastyrte magasinene på KUBEN i Arendal er det ikke fritt for at arkivaren føler en god porsjon ærefrykt. Dette er

Schwach

og omegn.

FOTO: KUBEN/AAMA.

Portrett av Conrad Nicolai Schwach av Carl Peter Lehmann. FOTO: KUBEN/AAMA.

FAKTA

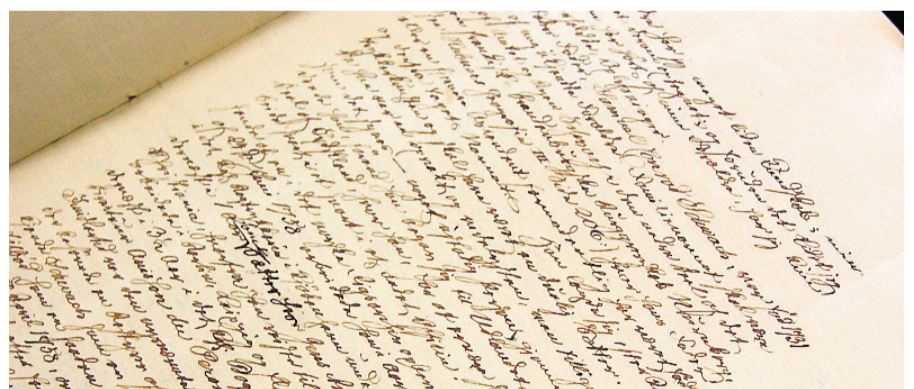
I et historisk lys

● Historikere i Agder skriver om aktuelle saker under vignetten «I et historisk lys». Spalten er et samarbeid mellom Den norske historiske forening (HI-FO), avd. Agder og Agderposten. Gjennom en slik spaltetstafett vil historikere i ulike stillinger og med ulik yrkeserfaring betrakte Agder, Norge og verden ut fra sitt profesjonelle ståsted. Har du tips og ideer kontakt oss på e-post: Thomas.hagen@stifetlsen-arkivet.no eller redaksjonen@agderposten.no

Schwachs egentlige produkt, bare ment å leses av et eksklusivt sjikt utvalgte proselytter, foruten Schwach selv. Hvis du forsiktig senker hodet ned mot sidene slik at nesen henger bare millimeter fra papiret og trekker pusten dypt, er det god sjanse for at du samtidig inhalerer etterlatte partikler etter forfatteren selv. Et lite korn av død hud eller et mikroskopisk hårstrå.

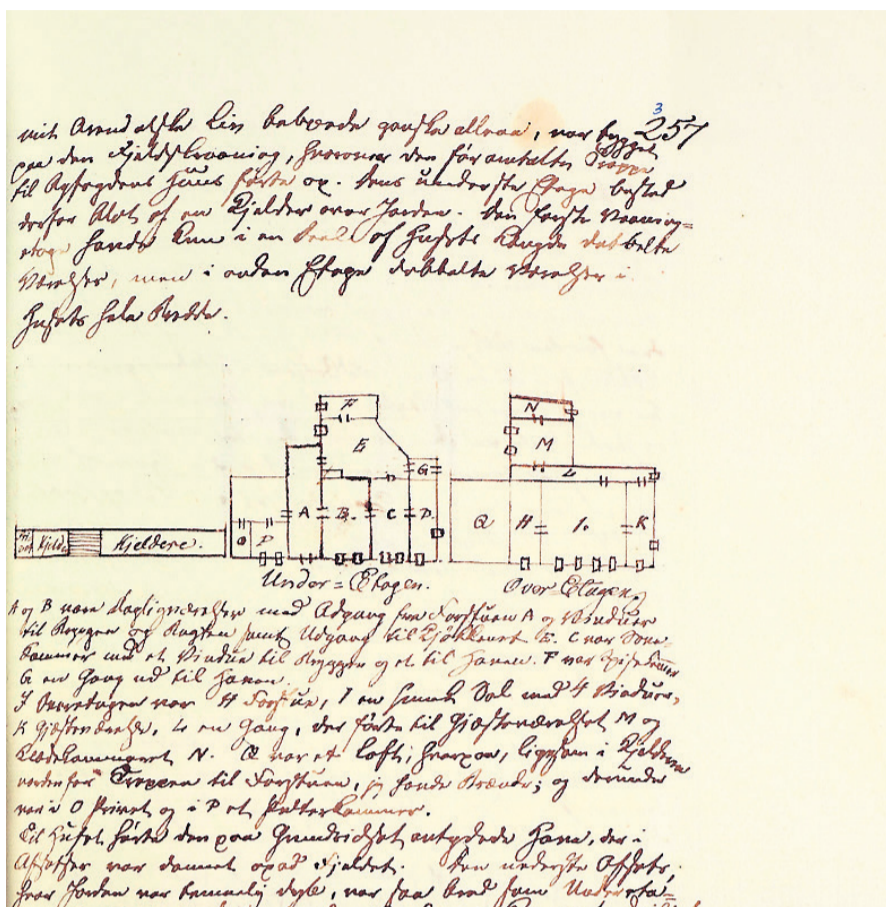
Manuskriptet har et stort format (35x22cm), veier 3,37 kg og består av 548 nummererte sider. I tillegg kommer over 50 sider bilag som er stukket inn på ulike steder. Bilagene består av

dikt, partiturer, vitnemål, korrespondanse osv. Manuskriptet er trolig bundet inn i forfatterens samtid. Selve skriften er pen og uniform gotisk håndskrift – Schwachs egen – ikke vanskelig å tyde med litt trening. Det er ingen kapittelinnledning eller overskrifter i teksten. Den flyter i en jevn strøm og blir bare avbrutt enkelte steder av sporadisk innlimte eller inntegnede karttegninger eller grunnriss.

Schwach kunne skilte med en imponerende penneføring.

FOTO: KUBEN/AAMA.

Grunnriss av huset på Langbrygga hvor Schwach tilbragte de 6 første årene av sitt arendalske liv. FOTO: KUBEN/AAMA.

Arbeidet er pent utført og bærer preg av å være tilrettelagt for at lesere skulle glede seg over verket i manuskriptform. Men boka ser ikke ut til å ha vært lest i noen særlig grad. Man finner ikke vanlige bruksspor som eselører, smuss eller skriblerier. Pappinnbindingen er litt slitt, noe som kan ha med tidligere lagringsforhold å gjøre. Men manuskriptet har etter alt å dømme vært en godt bevart hemmelighet inntil det ble gjenoppdaget på 60-tallet.

Skit og kanel. Innholdet i Schwachs erindringer er kjent stoff for mange. Her får leseren servert den utilsørte beretningen om sosieteten i første halvdel av 1800-tallet. Schwach gir oss anledning til å være flue på veggen både i selskapslivet og på soverommet, han deler villig vekk graverende beskrivelser av folk og fe – noe basert på sladder – men for det meste basert på egne iakttagelser og førstehånds kunnskap. Det er lett å trekke frem bordellbesøk, blodsprutende gonorréår og grafiske beskrivelser av ekstremt dårlig personlig hygiene. Men man finner selvsagt også mer prosaiske ting å glede seg over i skildringer av dagligliv, personer og miljø. Samlet sett er manuskriptet et helt unikt dokument som gir innblikk i en side av historien som ellers ville vært glemt.

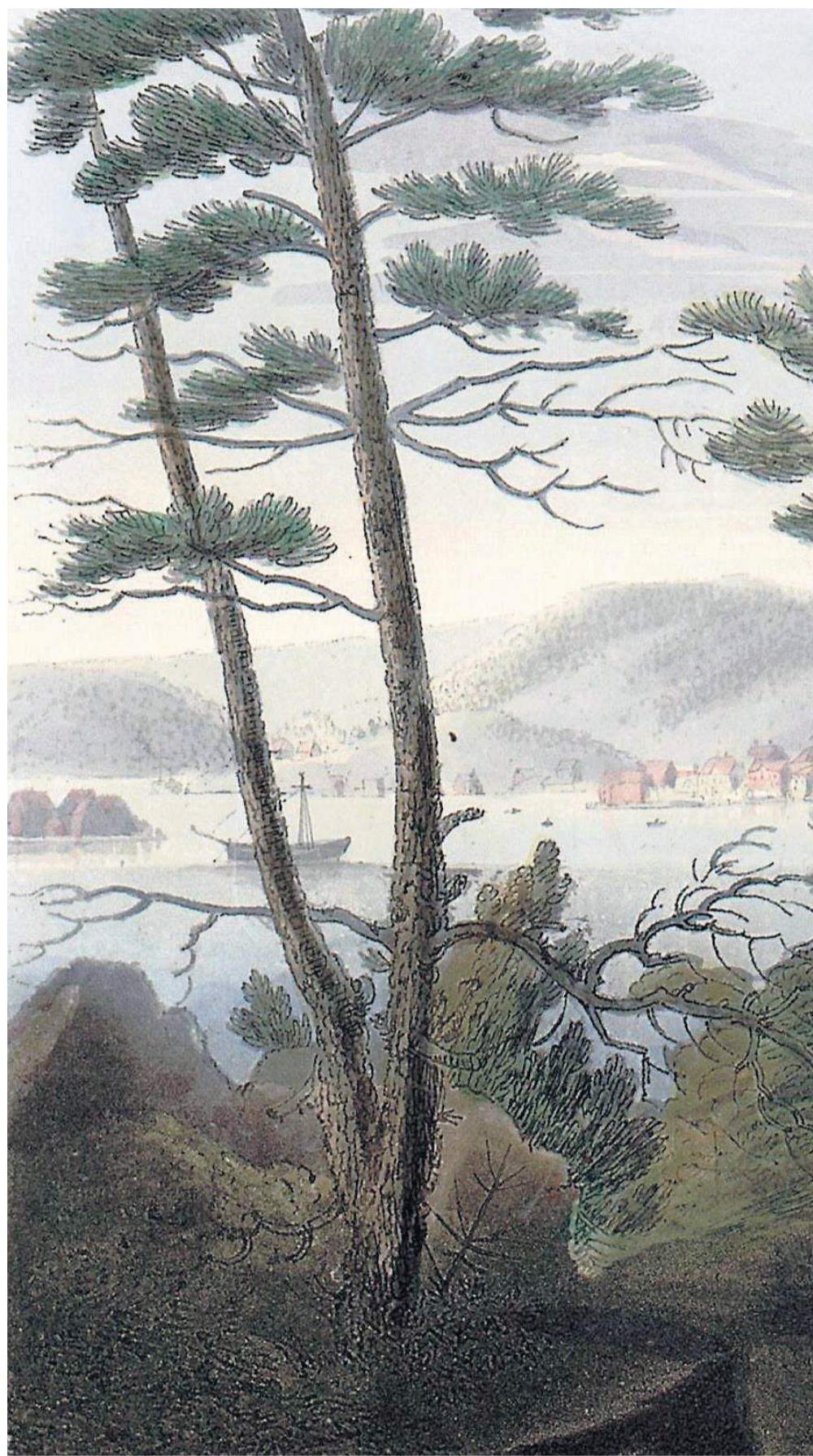
For Arendals del er innholdet spesielt interessant da det beskriver byen

og innbyggerne på denne tiden i detalj. Skikkelser som før bare var et navn i matrikkelen blir plutselig lys levende. Mange får av Schwach sitt pass påskrevet eller blir i verste fall avfeid som "en innskærket, høist ubetydelig Person". Her er det nok mange etterkommere som har fått seg en støkk.

Bonusmateriale. En ting som kanskje er mindre kjent, er at den foreliggende utgaven ikke gir en hundre prosent fullstendig dekning av Schwachs manuskript. En av de tingene som ikke er gjengitt er for eksempel de nevnte bilagene, som altså er bundet inn sammen med resten av teksten og således sitter fast mellom sidene i manuskriptet. Schwach mente tydeligvis selv at dette skulle være en integrert del av erindringerne og man må vel gå ut fra at han tiller det en funksjon i verket som helhet.

Av dette ekstramaterialet må vi trekke frem et brev fra Engebret Finne i Arendal, som tydeligvis er skrevet spontant i henrykkelse over nyheten om at Schwach kan ventes til byen. Han lokker i den anledning med "Theater, Musicals Selskab, som har opført Syngestykker, ret god Tone, dog temmelig modstridende Christianias – Selskabelighed – Klubber 3 – godt Levested – temmelig vakkert for Vestlandet at være – meget Liv og Virksomhed [...] og hermed Basta – Vi

Skikkelser som før bare var et navn i matrikkelen blir plutselig lys levende

Arendal tidlig på 1800-tallet. Utsikt fra Tromøy. John-William Edy.

vente Dig og det snart."

Dette innstukne ekstrautstyret gir et tilskudd til den historiske koloritten og bygger bro mellom originalmanuskriptet og det øvrige mylderet av historiske arkiver som oppbevares ved KUBEN.

Fremover mot fortiden. Man kan spørre seg – hvem skrev Schwach egentlig for? Manusket bærer preg av en forbausende

åpenhjertighet. Schwach legger ut om egne og andres seksuelle eksesser i og utenfor ekteskap, veneriske sykdommer og gjeldsproblemer. Manuskriptet er i det hele tatt så fullt av ærekrenkende omtaler av personer i samtiden at man vel kan anta at han ganske sikkert ikke forestilte seg at memoarene skulle trykkes og utgis med det første. Dessuten visste han godt hvor grensene for trykkekfrihet gikk. Schwach-biograf Paulus

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS.

Svendsen argumenterer for at Schwach skrev memoarene først og fremst med tanke på seg selv: "Dette er hans åpenhjertige Confessiones, festet på papiret ut fra et enormt og personlig bestemt ærlighets-behov."

Men på den annen side – hvis dette var hans eneste motiv – hvorfor all detaljrikdommen, utførlige beskrivelser av slektsforbindelser, kart, plan-tegninger etc? Kan det i så fall være at

Schwach i en vanskelig tid hadde et ønske om å gjenoppleve sine glansdager ved ufiltrert å tyne ut alt han satt inne med i et gigantisk nostalgisk prosjekt? Eller kan det tenkes at Schwach etter utgivelsen av sine samlede dikt i 1837 og den latterliggjørelsen han da ble møtt med, særlig fra kretsen rundt Welhaven – ga faen, vendte samtiden ryggen og konsentrerte sitt litterære virke om en tekst som umu-

lig kunne utgis i hans levetid. Heldige er i hvert fall vi, som kan oppleve teksten hans i vår egen tid.

Kilder

Arild Stubhaug: Helt skal jeg ikke dø: Conrad Nicolai Schwach, hans liv og erindringer. Aschehoug 2002.

PA-2672, KUBEN/AAMA: originalmanuskript av Conrad Nicolai Schwachs «Erindringer af mit Liv».

Kyrre Thorsnes, er bibliotekar ved KUBEN/Aust-Agder museum og arkiv

